

Diskusija o vlogi javnosti v boju proti kriminaliteti

Dr. Peter Kobe*

Govoriti nameravam o dveh problemih, in sicer o današnjem stanju in oblikah družbene aktivnosti pri prevenciji kriminalitete ter o problemu reintegracije človeka v pogojih sodobne družbe.

V referatu tov. Milutinovića najdemo dosti podatkov o sedanjem stanju in oblikah družbene aktivnosti pri preprečevanju kriminalitete tako v zahodnih državah kot tudi v socialističnih državah. Želel bi k orisu in pripombam o tem današnjem stanju, tako kot sam gledam nanj, opozoriti še na neke druge momente. Ko sem sam pred časom proučeval to vprašanje in poskušal primerjati položaj v zahodnih in v socialističnih deželah, torej tudi pri nas v Jugoslaviji, sem prišel do naslednje ugotovitve. Temeljna razlika med »zahodom« in »vzhodom« bi bila v tem, da so na zahodu prišli do zasebne pobude posameznikov ali organizirane kolektivne dejavnosti pri preprečevanju kriminalitete v položaj, ko se znova in vedno bolj zahteva vse večja angažiranost represivnih organov, zlasti pa policije v boju zoper kriminaliteto; v socialističnih državah, zlasti še v Jugoslaviji, pa naj bi šel ta proces ravno v obratni smeri: od začetne precej intenzivne dejavnosti državnih organov tudi na področju prevencije prehajamo na vse večje in obsežnejše prenašanje preventivne dejavnosti na družbene organe in organizacije. Ali poteka ta proces zadoosti intenzivno in dosledno, je seveda posebno vprašanje. Premalo tudi vemo o rezultatih tega procesa v Sovjetski zvezi, da bi lahko o njem sodili; pravzaprav vemo več o položaju na zahodu kot v socialističnih državah, uresničevanje naših želja, da bi bili bolje informirani, pa seveda ni odvisno samo od nas. Domnevamo pa lahko, če je šel omenjeni proces v Sovjetski zvezi predvsem v to, da se represija državnih organov le zamenja z nekakšno družbeno represijo, ali če se je boj zoper negativne pojave v družbi samo prenesel »na ulico«, je razlog za takšen razvoj tudi v tem, ker je družbeni dejavnosti manjkal potreben strokovni činitelj.

S tem pa prehajam na drugo vprašanje, ki je v tesni zvezi s takšnim razvojem. To je vprašanje reintegracije človeka, ki se je znašel v zanj novih, drugačnih razmerah, na katere ni bil pripravljen in jih ne obvladuje. Pravzaprav bi morali reči, da gre za problem socializacije človeka, ne pa za njegovo rein-

* Diskusijski prispevek, ki je zaradi omejenega časa na samem posvetovanju podan skoraj »telegrafsko«, je deloma dopolnjen, ne da bi bil v bistvu spremenjen.

tegracijo, če mislimo na ljudi, ki so prešli iz še patriarhalnih življenjskih razmer in odnošajev v povsem nove, dosti bolj kompleksne. Ti ljudje se še niso mogli »atomizirati« oziroma, kot pravimo, »dezintegrirati«. Kljub očitnemu in velikemu napredku pri industrializaciji v naši državi in tudi če upoštevamo dejstvo, da za te delovne ljudi nastajajo in se razvijajo novi družbeni odnošaji, je bil zanje prehod v novo, drugačno delo, v novo okolje velik korak v življenju. Zanj niso bili zadoosti pripravljeni, pa je vnesel v njihovo življenje precejšnje motnje. Tu se zastavlja vprašanje, kakšna je vloga delovnega kolektiva pri oblikovanju novega človeka, pri uveljavljanju novih standardov, in kaj ter kako je treba pri tem napraviti. Nekateri govorniki so omenili kontrolo, ki bi bila potrebna v delovnih organizacijah, zlasti pa kontrolo kot preventivno dejavnost zoper gospodarsko kriminaliteto. Seveda se vsi strinjamo s tem, kako je potrebna zlasti tako imenovana fizična kontrola v gospodarskem poslovanju, včasih pa vendar pozabljamo, da takšna kontrola sama ne zadošča, ali pa je lahko celo škodljiva. Kontrola je potrebna in koristna, če je njeno izhodišče skrb za boljše delo in poslovanje, utrjevanje delovne zavestne discipline zaradi boljšega delovnega učinka, utrjevanje občutka za red in občutka odgovornosti ter gospodarno ravnanje z družbenim premoženjem, če je torej njeno izhodišče skrb za boljšega človeka. Če pa je izhodišče za omejeno kontrolo vsesplošno sumničenje med člani delovnega kolektiva, če je njeno izhodišče, da je vsak član kolektiva potencialni delinkvent, to vsekakor ne more biti atmosfera, v kateri bi lahko nastajali in se razvijali družbeni ter osebni standardi na višji ravni. Za ustvarjanje takšne atmosfere pa tudi ne zadošča samo »dobra volja«; tu je vprašanje različnih strokovnih služb, ki bi se morale aktivirati v delovnih organizacijah, kot so službe socialnega dela, službe na področju psihologije dela in podobne službe, ki bi se morale vse bolj vključevati kot aktivni činitelj v proces, v katerem naj se oblikuje novi človek.

Splošno atmosfero, ki vlada v delovni organizaciji, pa bi morala imeti pred očmi tudi naša sodišča, ko obravnavajo in odločajo o konkretnih primerih kaznivih dejanj v raznih delovnih organizacijah oziroma ko gre za kazniva dejanja posameznih članov delovnih organizacij tudi zunaj njihovega delovnega mesta. Moralna obsodba, ki je vključena v obsodbo kaznivega dejanja in storilca, ne bi

smela ostati samo to, ampak bi morala pomeniti tudi moralno obsodbo negativne atmosfere, ki včasih vlada v delovnih organizacijah. Tako bi postala naša sodišča še bolj organi, ki pomagajo v procesu, o katerem je govoril tov. Milutinović in v katerem se politično javno mnenje spreminja v družbeno javno mnenje.

Janez Pečar

Na temo »Vloga javnosti pri prevenciji kriminalitete« se navzdujejo tudi naslednja vprašanja:

— znanstveno raziskovalno in analitično delo pri ugotavljanju etiologije družbeno negativnih pojavov in objavljanje ustreznih spoznanj za potrebe širše javnosti;

— pomanjkanje organizacijskih oblik v angažiranju javnosti pri prevenciji kriminalitete zoper premoženje;

— dosedanje izkušnje glede mobiliziranja širše javnosti pri preprečevanju kriminalitete, ko nimamo nobenih skupnih preventivnih načrtov in programov;

— javnost nasproti organom za notranje zadeve.

1. Že davno je znana resnica, da je boljše kriminaliteto preprečevati, kakor pa jo odkrivati. Zato je ugotavljanje etiologije kriminalitete in drugih družbeno negativnih pojavov izrednega pomena za znanstveno in adekvatno reagiranje ter za odpravljanje njihovih resničnih vzrokov in pogojev. Danes je v naši državi že nekaj inštitutov, ki se ukvarjajo s temi vprašanji, razen tega pa so v mnogih upravnih organih in službah še posebne analitično — statistične enote, ki se prav tako (sicer v manjšem obsegu in z različnih drugih vidikov) ukvarjajo z istimi ali podobnimi področji.

Vsako leto se rodi kot rezultat teh naporov na tisoče strani različnega kriminološkega, kriminalno-političnega, penološkega, sociološkega ali samo operativno — praktičnega gradiva, ki navadno ostaja širši javnosti neznano.

Na podlagi obvestil o negativnih družbenih pojavih, ki izhajajo v časopisju, javnost ne more dobiti prave podobe o tej problematiki in jo je zato tudi težje angažirati v prevenciji kriminalitete.

Zato bi bilo potrebno, da bi širša javnost zvedela vsaj za tiste vzroke in pogoje kriminalitete in za tiste kriminogene situacije, ki jo v vsakdanjem življenju zadevajo.

Sveti, pristojni za notranje zadeve, so v preteklih letih v resnici ustvarili možnost, da bi širša javnost zvedela kaj več o kriminaliteti in drugih socialnopatoloških pojavih, o njihovem obsegu, gibanju, oblikah in tendencah, vendar to še zdaleč ni dovolj. Velik

del širše javnosti, pa tudi mnogi organi družbenega in delavskega samoupravljanja, društva itd., se niti najmanj ne zanimajo za sodelovanje na tem področju, kar se zlasti kaže ob neizvrševanju ali slabem upoštevanju priporočil svetov, pristojnih za notranje zadeve, in to morebiti zaradi nepoznanja problematike, kakor tudi delno zaradi lagodnosti in mentalitete, da so to vprašanja varnostne službe in pravosodja.

Zato je nujno potrebno dati večjo publiciteto delom, ki raziskujejo družbeno negativne pojave, njihovo etiologijo in fenomenologijo, razen tega pa še posebej obveščati širšo javnost o kriminaliteti in njeni prevenciji po radiu, televiziji, časopisju, ljudskih univerzah, morda tudi po šolah ter z različnimi drugimi oblikami sodelovanja in informiranja. Prav tako naj bi tudi aktivnost vseh komunikacijskih sredstev spremljala vse večje akcije angažiranja javnosti v prevenciji, vendar ne samo kampanjsko, marveč stalno in ustrezajoče času in prostoru.

2. Dosedanje izkušnje pri prevenciji premoženjske kriminalitete v ožjem smislu so pokazale, da je razmeroma težko najti učinkovite oblike za mobiliziranje javnosti.

V kriminalni populaciji, ki navadno izvršuje premoženjska kazniva dejanja, je največji delež povratništva in večkratnega povratništva. Razen tega je v njej tudi največji del nezaposlenih in ljudi brez stalnega prebivališča. Pogosto jih spremlja še brezdelje, revščina, alkoholomanija, prostitucija, potepuštvu, beračenje in marsikdaj tudi psihične abnormnosti itd. Vsi ti pojavi kažejo v Sloveniji tendenco naraščanja.

Ta kriminaliteta se najbolj kopiči na območjih, kjer je največja urbanizacija, ki navadno sovпада z industrializacijo, z veliko notranjo migracijo in z naglimi socialnimi spremembami ter njenimi strukturnimi premiki. V teh krajih je tudi nešteto različnih kriminogenih oziroma preddeliktne situacij. Velika fluktuacija prebivalstva in njegova gostota, veliko število ogroženih objektov ali premoženja, zaposlenost varnostnih sil na drugih področjih družbeno negativnih pojavov, kakor tudi različne subjektivne in objektivne, zlasti pa kadrovske težave, pogujejo relativno največjo neučinkovitost pri odkrivanju storilcev, tako da je v celotni kriminaliteti prav pri teh kaznivih dejanjih temna številka največja.

Sveti, pristojni za notranje zadeve, pa tudi druga organizirana javnost niso mogli storiti zlasti zoper kriminaliteto, ki napada zasebno premoženje, nič posebnega, čeprav so se včasih ukvarjali tudi s tem vprašanjem. Razen tega do 1963. leta ni bilo pri občinskih ali okrajnih svetih, pristojnih za notranje za-

deve, organizirane nobene stalne komisije za preprečevanje kriminalitete (razen kolikor sem ne štejemo komisij za obravnavanje mladinskega prestopništva).

V namenu odstranjevanja preddeliktne situacij, ki pogojujejo premoženjsko kriminaliteto, so organi za notranje zadeve v preteklih letih vzpostavljali pogostnejše stike z državljani s tem, da so trosili opozorilne listke in plakate, opozarjali ljudi na ulicah in v zgradbah na varovanje premoženja, opravljali propagando po časopisju in kinematografih, pošiljali pisma gospodarskim organizacijam, toda širša javnost je v tem pogledu ostala razmeroma hladna in brezbrizna, mogoče prav zaradi tega, ker pristojni faktorji niso upoštevali najosnovnejšega pravila preprečitve kriminalitete, namreč vztrajnosti pri delu.

Zato bi bilo na tem področju sodelovanje javnosti pri preprečitvi kriminalitete najpogostnejše, ne samo zaradi kriminalnopolitičnih, marveč tudi zaradi socialnih, kulturnih, psihosocialnih, medicinskih in drugih vidikov. Zdi se, da so pristojni faktorji prehitro prenehali z začetim delom in morda razen tega tudi niso iskali novih oblik za angažiranje širše javnosti, zlasti z drugimi in ustreznimi ukrepi preprečitve.

Menim, da bi morali sveti, pristojni za notranje zadeve, zlasti občinski, na področju zatiranja kriminalitete bolj mobilizirati tiste organizacije, ki so občanu najbližje in najprimernejše, to pa so predvsem hišni sveti, krajevne skupnosti, gospodarske organizacije itd., ki naj bi enako delovale v smeri kriminalne kakor socialne preprečitve.

Te institucije bi morda v nekem smislu tudi lahko odpravljale pogoje za tatvine koles in motornih vozil, organizirale varnost stanovanj za čas letnih dopustov in odpravljale podobne posledice, ki bi vplivali na zmanjšanje družbeno negativnih pojavov.

3. V preventivi, kakor tudi pri angažiranju javnosti za zatiranje kriminalitete, nam manjka zlasti komunalnih pa tudi vseh drugih ustreznih načrtov. Zaman razpravljamo o vlogi javnosti pri preprečitvi negativnih družbenih pojavov, če nimamo za to nobenih načrtov ali programov.

Pri nas je že doslej precej zavestnih pozitivnih družbenih sil, ki se ukvarjajo s temi vprašanji na svojih področjih, toda v glavnem vsaka za sebe ali vsaj ne v zadovoljivem sodelovanju z drugo. Vsakdo išče sodelovanje z javnostjo, toda z različno učinkovitostjo.

Sveti, pristojni za notranje zadeve, zberejo včasih neke družbene sile za preprečitvo kriminalitete, vendar je to samo začasno in za reševanje ad hoc pripravljenih vprašanj,

ki jih svetom v glavnem predlagajo upravni organi za notranje zadeve ali še morda sodišča in kdo drug. O kakšnem načrtnem delu, ki naj bi se na področju kriminalne preprečitve razvijalo vsaj v občinah, še zdaleč ne more biti govora.

Postavlja se vprašanje, kdo naj pripravi tak skupen načrt in zbere vse sile na področju preprečitve družbeno negativnih pojavov. Če sveti, pristojni za notranje zadeve, na podlagi 7. čl. zakona o organih za notranje zadeve razpravljajo o preventivnih in drugih ukrepih za zatiranje družbeno škodljivih pojavov in v tej smeri sodelujejo z različnimi organizacijami in če so na podlagi 104. čl. ustave SR Slovenije organi družbenega samoupravljanja na tem področju, tedaj je verjetno pripravljane omenjenih načrtov njihovo delo in bi morali najti v tem pogledu ustrezajoče oblike skupnega sodelovanja vseh v poštev prihajajočih lokalnih oziroma regionalnih preventivnih faktorjev.

Če je to tako, tedaj lahko ugotovimo, da sedanji pravni režim, ki zadeva svete, pristojne za notranje zadeve, le slabo omogoča obravnavano usmerjenost ter jim ne daje vseh instrumentov za uspešno delo pri ustvarjanju nekaj splošnih in skupnih preventivnih načrtov in programov.

4. Vloga javnosti pri preprečitvi družbeno negativnih pojavov nesporno raste. Preprečitev teh pojavov zahteva organizirano in stalno delo z ljudmi, delovnimi kolektivi, družbenimi organizacijami ter društvi. Ena od najpomembnejših organizacij, ki lahko jamči za tako stalno in vsakdanje delo, je varnostna služba. Zato ni čudno, da je vloga širše javnosti pri preprečitvi kriminalitete pogosto zreducirana na odnos javnosti nasproti organom za notranje zadeve, ki so v prvi liniji boja zoper kazenske kolektivne negativne družbene pojave. Zdi se, da je pripravljenost širše javnosti za pomoč pri preprečitvi kriminalitete v marsičem odvisna od tega odnosa. Zato se danes služba varnosti bori za javnost, ker je od tega medsebojnega sodelovanja v marsičem odvisna tudi njena učinkovitost na področju odkrivanja kriminalitete.

Organi za notranje zadeve so z ustanovitvijo svetov, pristojnih za notranje zadeve, prešli tradicionalne okvire represivnega dela ter so že doslej mnogo svojih sil in časa potrošili za odstranjevanje različnih kriminogenih oziroma preddeliktne situacij. Zdi se, da bo to njihovo delo tudi še v prihodnje.

Kadar je občan ogrožen v svoji osebni in premoženjski varnosti, se največkrat naslani na varnostno službo. Zato menim, da organi za notranje zadeve, vsaj za sedaj, še vedno ostajajo tisti, ki lahko vzpostavljajo

najtesnejše in najbolj pristne stike z javno-stjo in to v najrazličnejših oblikah. Pri tem ne mislim samo na sodelovanje pri odkri-vanju kriminalitete, marveč tudi na sode-lovanje pri prevenciji kakršnikoli družbeno negativnih pojavov. Zato bi mogoče naletele na ugoden odmev razstave o prevenciji kri-minalitete prav v času dvajsete obletnice organov za notranje zadeve, kakor tudi mno-

ge druge oblike sodelovanja, na primer sode-lovanje pri ustanavljanju in razvijanju službe fizičnega zavarovanja v gospodarskih organi-zacijah, ustanavljanje preventivnih svetoval-nih birojev ali dajanje informacij o prevenciji tatvin, vlomov itd. Njihovi napor pri mobi-lizaciji širše javnosti za zatiranje kriminali-tete bi bili tudi za vse ostale preventivne fak-torje neprecenljive vrednosti.

Povzetek referata in koreferatov o preprečevanju kaznivih dejanj v javnem cestnem prometu

Udeleženci posvetovanja so drugi dan razpravljali o temi: »Problemi preprečevanja deliktov v cestnem motornem prometu«.

Glavni referat je pripravil načelnik v zveznem sekretariatu za notranje zadeve Ante Granić, koreferate pa Andrija Makra, pomočnik direktorja urada za kriminološka raziskovanja v Zagrebu, Vladimir Vodinelić, sodelavec inštituta za kriminološka in krimi-nalistična raziskovanja v Beogradu, ter Ivo Čurin, polkovnik pravne službe JLA iz Splita. V razpravo je poseglo 23 diskutantov, štirje od teh iz naše republike. Opozorili so na vrsto pomembnih vprašanj, ki niso ustrezno urejena, in predlagali konkretne rešitve.

Referent tov. Granić je uvodoma ugotov-il, da se promet v vseh razvitih družbenih skupnostih pojavlja kot družbena dejavnost, v kateri tako ali drugače sodelujejo vsi pre-bivalci; zato naj tudi ukrepi, usmerjeni v preprečevanje nevarnosti v prometu, zajemajo najširše sloje prebivalstva. Preventivna dejavnost je po obliki in vsebini odvisna od tega, kakšne cilje zasleduje in kateri katego-riji oseb — udeležencev v prometu — je namenjena.

Prometne nesreče so rezultat obsežne in kompleksne vrste prepletenih vzrokov, ki ter-jajo vsestransko preiskovanje: psihološko, sociološko, administrativno, prometnotehnič-no in mehanično; samo preventivno delovanje prometnih predpisov ne zadošča za vzpostavi-tev zadovoljivega stanja v prometu.

Referat namerava obravnavati samo tista vprašanja preventivnega delovanja, ki imajo svojo osnovo v prometnih predpisih.

Koreferat obravnava vprašanje z ustavnega in zakonskega vidika, zastopa stališče, naj veljajo posli prometne varnosti tudi v bodoče kot posli, ki so splošnega pomena za federacijo in zato urejevani z zveznimi pred-pisi. Svoje stališče utemeljuje s tem, da pro-met na cestah predstavlja enotno dejavnost, da je pretežen del teh poslov povezan z iz-vajanjem mednarodnih dogovorov, sporazu-mov in obveznosti in da za takšno stališče

govori tudi pomembnost škodljivih posledic, ki jih povzročajo prometne nezgode in ki ima-jo svoj vpliv tudi na ekonomski ter družbeni razvoj celotne skupnosti. Socialistične republike naj bi urejale le vprašanja, ki nimajo pomena za vso državo, dati pa bi jim bilo treba tudi možnost, da rešujejo vprašanja, za katera so posebej zainteresirana, drugače, kot so rešena v zveznem predpisu.

Mnenja pravnih znanstvenikov v nekate-rih deželah, češ da omejitve, ki so predpisane v prometnih predpisih, posegajo v sfero osebnih pravic državljanov, ki jim jih zagotavlja ustava, zavrača s trditvijo, da taka naziranja izvirajo iz pojmovanja svobode v določenih družbenih ureditvah kot zapiranje v ozek krog lastnih interesov, česar pa za našo družbeno stvarnost ni mogoče usvojiti. V našo družbeno stvarnost so ustavne določ-be vnesle drugačno družbeno — pravno razu-mevanje svobode, ki jo pojmuje kot med-sebojno povezanost in solidarnost državljanov pri reševanju problemov družbenega živ-ljenja.

Pod lupo ustavnosti se postavljajo pred-vsem: preventivni odvzem voznškega dovo-ljenja; ugotavljanje alkoholiziranosti udele-žencev v prometu, zlasti z odvzemanom krvi; pooblastila upravnim organom za neposredno intervencijo; oportunist »prikrite kontrole«, ki jo opravljajo uslužbenci prometne varnosti v vozilih brez policijskih oznak; vprašanje, v kakšnem obsegu in za katere namene smejo organi prometne kontrole uporabljati tehnič-ne pripomočke in instrumente za ugotavlja-nje deliktov v prometu.

Socialistična demokracija si prizadeva, da nasprotja med svobodo in sredstvi prisiljevanja rešuje kvalitativno drugače, in si-ker na osnovi demokratizacije in deetatizacije ter razvijanja družbenega upravljanja, pri čemer zagotavlja vse bolj realne možnosti uveljavljanja svobode in pravic državljanov.

Referat nato obravnava določbe novega osnutka zakona o prometu na javnih cestah in njihovo preventivno delovanje, usmerjeno